

Шкляр, Василь. Українською заговорять навіть в Африці, якщо без неї неможливо буде повноцінно жити [Текст] : [розмова з відомим українським письменником Василем Шкляром про війну на сході країни, враженнями від фільму "Чорний Ворон", українські історичні паралелі та ін.] / вела Пустельник Людмила // Слово просвіти. – 2020. – 20-26 серп. (№ 34). – С. 10-11 : фот.

<http://slovoprosvity.org/2020/08/25/vasyl-shklyar-ukrains-koiu-zahovoriat-n-avit-v-afrytsi-iaakshcho-bez-nei-nemozhlyvo-bude-povnotsinno-zhyty/>

Українською заговорять навіть в Африці, якщо без неї неможливо буде повноцінно жити

Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Це інтерв'ю з відомим письменником відбулося в епістолярному форматі й завдяки електронній пошті. Пан Василь поділився своїми думками про війну на сході країни, враженнями від фільму “Чорний Ворон”, українські історичні паралелі та “самотність самурая” як кредо.

“Війна на Сході України має всі прикмети світової”

— Що воно взагалі зі світом та країною зараз відбувається — з точки зору письменника? Космос на нас тупнув ногою чи, як завжди, — “масонська змова”?

— Відколи розпочалася російсько-українська війна, ми переконалися, що цей світ — надто крихкий і непередбачуваний. Ще донедавна була хоч якась упевненість в існуванні усталеного світопорядку, дієвості міжнародного права, ефективної дипломатії — бодай між країнами демократичного табору. Аж виявилось, що ні: все це перебуває на рівні державного егоїзму, політичної розбалансованості, безплідних заяв, які затинаються на рівні декларативної стурбованості.

Тим часом, війна, що точиться на сході України, має всі

прикмети світової. Навіть був час, коли в цій війні громадян іноземних держав загинуло більше, ніж українців. Це коли росіяни збили пасажирський Боїнг-777. Тоді 298 жертв перевищили число наших загиблих на той час. Але світ це проковтнув. Світові вигідно, щоб увесь тягар боротьби тримала на собі Україна. Деякі наші західні партнери люблять цитувати Бісмарка, що угоди з Росією не варті паперу, на якому вони написані. Проте, сором'язливо мовчать, що це саме можна сказати і про Будапештський меморандум. А під ним же стоять підписи не лише Росії, але й США та Великої Британії! Ось така “джентльменська” угода.

Тим часом, Україна вже не вперше у своїй історії опинилася сам на сам з найкровожерливішим агресором. Соромно бачити, як плазує перед Росією Франція, як стримано поводить себе Німеччина, наче вони досі не оговталися від давніх поразок у війнах з цим монстром. Ще прикріше від того, що поведінка впливових західних політиків часом залежить від російських нафтодоларів. Тобто, в Єросоюзі, до якого так щиро потяглася Україна, теж є корупція, нечисте лобіювання тих чи тих інтересів.

Про світову слабкість та непевність можна говорити, зокрема, і з огляду на безпорадну боротьбу з коронавірусом. Ми побачили, що сучасна наука не здатна ефективно долати смертоносні загрози, а, отже, світ будь-коли взагалі може опинитися на межі загибелі. Гібридні війни, гібридна політика, дипломатія, медицина, гібридне харчування, якась суцільна гібридизація

людського буття.

Але я не є проповідником апокаліпсису. Навпаки, веду до того, що на тлі такої глобальної хитавиці Україна мусить повірити у власні сили і зробити, нарешті, свій цивілізаційний прорив.

— Вашого “Чорного Ворона” читають і на фронті, це справді — народний роман. Яка історія, пов’язана з його прочитанням, стала для Вас найбільш цінною? Трагічною чи зворушливою?

— О, таких історій багато, і мені важко вирізнити найхарактернішу. Я бачив свої книжки зачитаними, як то кажуть, до дірок, в окопах, від них віяло гаром і порохом. Знаю, що багатьох хлопців “Чорний Ворон” покликав на Майдан, а відтак — і на війну.

Зворушливу історію почув у Чернігові від мами Героя України Олега Лоскота, пані Ксенії. Її син був активним учасником Революції Гідності. З Майдану повернувся додому з книжкою “Чорний Ворон”. Цей роман, до речі, був хітом у бібліотеці, яка діяла під час революції в Українському домі. Так от, Олег привіз “Чорного Ворона” додому і попросив матір прочитати цю книжку, бо “це про нього”. Потім він добровольцем пішов на війну, а мати читала роман дуже повільно, вона боялася, що там буде трагічний фінал. Так сталося, що Олег в останньому бою лишився сам на сам з ворогом. Поранений, він зачався на покинутій фермі, але місцеві нелюди його виказали. Олег бився до останнього набою, а потім, щоб не потрапити в полон, підірвав себе гранатою. Звання Героя України він удостоєний

по смертно. Тепер, каже його мама Ксенія, поруч із портретом сина в її оселі стоїть книжка “Чорний Ворон”.

— Про екранізацію Вашого роману — суперечливі відгуки. Хтось захоплюється, а хтось каже, що фільм програє книзі. А як Вам кіно?

— Ну, я ж знав, що фільм програватиме книжці. Інакше не буває. У глядачів були надто високі очікування, тому не обійшлося без розчарувань. Хоча більшості він ліг на душу. Попри всі невдоволення, я радий, що, нарешті, є художній фільм про Холодний Яр. Багато людей уперше дізналися про повстанський опір московській окупації в центральній Україні. Думаю, що зняти шедевр за 20 мільйонів гривень — нереально. Якщо ж узяти до уваги ті надзвичайно складні умови, в яких творилося це кіно, всі ті перешкоди, які чинили дуже впливові україножери, то я вважаю цю екранізацію перемогою. “Чорний Ворон” виграв пітчінг Держкіно, але мало хто знає, що майже все державне фінансування було відтак забрано, воно виявилось суто символічним.

“В усьому світі є сили, які системно займаються антиукраїнською пропагандою”

— Свого часу набула розголосу історія з Єжи Гофманом, славетним польським режисером, який спершу брався за екранізацію “Чорного Ворона”, а потім скандально відмовився. Чи зараз Ви знаєте, чому? Що (хто) насправді було за тією відмовою?

— Я вже обмовився про перешкоди, які чинилися екранізації “Чорного Ворона” з боку моїх, м’яко кажучи,

опонентів. У випадку з Гофманом також видно сліди їхніх брудних рук. Саме в той час Гофман знімав свою “Варшавську битву”. На прем’єрі цього фільму в Києві він сказав, що до нього приїхали якісь невідомі йому люди і запропонували додаткових 6 мільйонів доларів до кошторису, аби він зняв “Варшавську битву” у форматі 3D. Я зовсім не хочу сказати, що це було пов’язано з відмовою від “Чорного Ворона”. Але завжди, коли цей роман перекладали за кордоном, з’являлися якісь невідомі люди і відмовляли видавців та перекладачів братися за таку роботу. Іноді їм це вдавалося.

Тоді я переконався, що в усьому світі є сили, які системно займаються антиукраїнською пропагандою. Навіть на рівні явищ культури. І на це їм не бракує ні грошей, ні інших брудних засобів. Жаль, що на це ведуться навіть авторитетні люди. Той-таки Гофман, коли пояснював свою відмову від екранізації “Чорного Ворона”, раптом заговорив табачниківською термінологією. Мовляв, це роман антиросійський, ксенофобський тощо. Я зрозумів, що з маестро добре попрацювали, хай навіть “якісь невідомі йому люди”.

— У фільмі загарбників показано достатньо жорстокими, однак, не настільки, як це описано в романі. На Вашу думку, стрічка від цього втратила чи виграла? Чиє це було побажання: уникнути сцен розправи над черницями монастиря, наприклад, інших сцен червоного насильства?

— Назвати цих людей поіменно мені зараз складно.

Можу помилитися. Але один із сценаристів (а вони змінювалися, як і режисери, через драматизм усього проєкту в цілому) зізнався мені, що отримав вказівку пом'якшити жорстокі сцени. І не тільки звірства загарбників. Наприклад, ще була смішна порада не вішати москалів, а тільки розстрілювати.

Чи могла виграти стрічка від такої “гуманізації”? Ні, звичайно. Білі рукавички на війні мають абсурдний вигляд. Мабуть, такі корективи подій і стали однією з причин певних глядацьких розчарувань. Тому на прем'єрних показах я завжди просив глядачів абстрагуватися від роману і дивитися фільм як окремий твір про холодноярську боротьбу.

— У Вас є відчуття дежа-вю, повторення історії — що країна надто наблизилася до описаної в “Чорному Вороні”? Взагалі, можливе настільки трагічне повторення?

— Повторення історії стало вже істиною, особливо для нас, українців. Уроки історії повторюються для тих, хто їх не засвоїв і не зробив належних висновків. Тобто, не виніс із них науку. Російсько-українська війна 1918 — 21 років теж була гібридною. Росія створювала тут, у Харкові, свої маріонеткові уряди і від імені українського народу закликала на нашу землю своїх московських “визволителів”. В особовому складі червоних полків, названих так по-українському — Таращанський, Богунський, — була переважна більшість росіян. Те саме бачимо й сьогодні на Сході.

Але я не припускаю такого, як тоді, трагічного фіналу.

Нині ми, все-таки, інакші. За часів незалежності виросло покоління українців, які не мислять себе під імперською “опікою”. Кращі з кращих готові покласти — і кладуть — своє молоде життя за свою країну. Ну, і західний світ, котрий за тих визвольних змагань не бачив Україну на європейській мапі, тепер змушений змінити своє ставлення до найбільшої за територією країни в Європі. Хоча саме ця найбільша територія з її ресурсним потенціалом багатьом найдужче і муляє.

“Мені цікавий лише один Василь Голобородько — великий поет із Луганщини”

— Ви — оптиміст? Маю на увазі в глобальному вимірі, в питанні долі України.

— Я — поміркований оптиміст. Знаю, що перед нами ще лежить довгий і складний шлях до мети. Найбільшою внутрішньою проблемою залишається навіть не корупція, а п'ята колона україноненависників, які почуваються тут упевненіше, ніж патріотичні сили. Їм належать великі капітали, майже всі телеканали, передовсім, інформаційні, вони відкрито й безкарно провадять антиукраїнську пропаганду. Ці люди збираються цілими кодлами на телевізійних шоу, розмовляють російською і при цьому цинічно скаржаться, як затискають російську мову в Україні. Вони брутально ганяють наших національних героїв — Бандеру, Шухевича, вояків УПА, а попросить їх назвати бодай одного прийняттого для них героя, котрий у ХХ сторіччі віддав життя за незалежність України, вони не назвуть жодного. Бо для них ця незалежність ніколи не

була ціннісною.

— Свого часу Ваш роман “Чорний Ворон” підтримала Анна Герман, яка сьогодні категорично висловлюється за “воду в Крим” та робить інші “дивні” заяви. Не було бажання теж публічно на них відреагувати?

— Це не моя професія — реагувати на дивні заяви.

— Колись висловлена Вами позиція стосовно будівництва муру з Донбасом і колонізацією Криму — залишається незмінною? Розумію, що риторичне питання — але що з ними взагалі робити?

— Будувати успішну країну в реальних межах, до якої під час геополітичних розламів з радістю приєднаються всі питомо українські землі. Але на наших умовах.

— Припустимо, там вже встановлено наші прапори, де-юре — Україна, а де-факто — все той же “руській мір”. Але саме Ви вирішуєте про перші кроки українізації регіонів. Якими б вони мали бути?

— Давайте без “припустимо”. На всіх теренах України мусить діяти її Конституція і закони. Там усе сказано. Без усіляких лукавих статусів. Українською заговорять навіть в Африці, якщо без цієї мови там неможливо буде обійтися, щоб жити повноцінним життям.

— Ніби й повторення попереднього питання, та не зовсім: людей, які там мешкають і зважаючи на все, чому їх піддають: як можливо повертати в наш культурно-соціальний-політичний простір? Маю на увазі не відвертих зрадників і злочинців, а тих, хто такими стали мимоволі, під тиском російської державної машини. Отримали російський паспорт з елементарного

інстинкту самозбереження, походили на 9 травня “безсмертним полком”. А завтра будуть так само “віддано” співати “Ще не вмерла...”

— Їх повертати не треба, це неможливо. Вони самі повернуться до привабливої країни, про яку я казав. Але ж у нас поки що все навпаки. Крим анексували, а в Україні тим часом катастрофічно обвалюється гривня. І кримчани скачуть до неба на радіощах, що їх це обійшло. А далі зростають тарифи, ціни, в країні панує дика соціальна несправедливість, коли одні гребуть мільйони ні за що, а більшість отримує мізер за чесну щоденну працю. Хто заплаче за такою країною, окрім патріота-романтика?

— На початку Зепрезиденства Ви говорили, що не маєте з приводу “особливих тривог”. Минув рік. Що змінилося у Вашому ставленні до чинного? Маєте відчуття того, що повторюють, як мантру, прихильники колишнього президента — що згортаються всі національні здобутки минулих років? І чи можливо згорнути свідомість?

— Я ніколи не підтримував чинного президента. Я навіть мало знав, хто це такий, я не дивлюся ні “Квартал”, ні такі фільми, як “Слуга народу”. У колі моїх зацікавлень був лише один Голобородько — це великий поет із Луганщини Василь Голобородько. Тому в моєму ставленні до чинного нічого не могло мінятися. Я до всіх влад завжди був в опозиції. Бо навіть за найкращими гаслами не бачив нічого іншого, окрім бажання комусь сподобатися. Не повести за собою націю, а привернути

на свій бік електорат.

“Письменник веде свою особисту війну навіть після того, коли його армія програла”

— Чому досі нема нового Майдану в зв'язку з усіма історіями навколо нового гаранта? Всі просто втомилися? Та чи потрібен Україні зараз новий Майдан? (Про який Ви свого часу висловлювалися як про гарну протидію корупції і своєрідний виховний засіб для влади).

— Революції, повстання мають свою циклічність. Адже суспільство також піддатливе втомі, розчаруванню, апатії. Крім того, у нас війна. Вона, звичайно, нейтралізує внутрішню пасіонарну активність. Для революційного вибуху потрібен збіг багатьох обставин. І зараз ніхто не скаже, коли спалахне та рушійна іскра.

— “Чесна Україна” в розумінні персонажа Вашого роману “Троща” – це, все ж таки, утопія чи реальність — хай навіть дуже віддалена?

— Ну, чому ж утопія? Це те, що декларують усі політики перед кожними виборами. Бандитам — тюрми, один закон для всіх, справедливість понад усе... Це не є чимось недосяжним. Йдеться про чесність суспільних і соціальних відносин, про справедливий розподіл благ між громадянами, так само, як і про солідарне взяття співвітчизниками тягара, що випав на долю країни. Хай то буде війна, чи економічна криза, чи стихійне лихо, чи техногенна катастрофа...

— Якою бачите роль письменника в суспільстві, яке активно штовхають в невігластво? Маю на увазі

химерну політику сьогоднішньої влади щодо освіти, потреби книгодрукування тощо?

— Письменник — це самотній вовк, самурай, котрий веде свою особисту війну навіть після того, коли його армія програла. Це — залишенець. В ідеалі, він повинен займатися лише літературою. Проте, в українських реаліях це практично неможливо. Коли постійно виникають загрози то мові, то освітній політиці, то культурному розвитку загалом або й самому існуванню держави, письменник згортає комп'ютер і йде на акції протесту, на Майдан, їде на фронт. Або й навпаки, впадає у стан соціального паралічу, депресії. У кожного тут — свій шлях, свої методи спротиву, і давати комусь свої поради чи тим більше звинувачувати когось у недостатній активності не випадає. Покликання письменника — писати. І добра книжка завжди вартісніша, ніж тисячі найгучніших заяв.